

SİMİT ve PEYNİR'le "BİLİMİNSANİ ÖYKÜLERİ"

Joseph
Henry

(1797-1878)

Yazan ve Çizen:
Bilgin Ersözülü

Yıl 1806. Amerika Birleşik Devletleri'nin Albany kentinde bir evdeyiz. Küçük Joseph Henry, yatmadan önce annesine iyi geceler diliyor.

Ben yatıyorum.
İyi uykular anneciğim.

Hah, ben de
saçımı taradıktan sonra
gidip oğluma bir iyi geceler öpücüğü
vereyim diye düşünüyordum.
Sana da iyi uykular oğlum.

Ben de
bir tarak bulsam iyi olacak.
Bugün top oynarken tüylerim
karmakarışık olmuş.

Ha ha ha!
Seni hiç böyle görmemiştim Simit.
Dur, şuralarda bir tarak
olacaktı...

Joseph odasına dönmek üzereyken ilginç bir şey görür.

Aaa!
Fırçayı başına her
yaklaştırdığında saç tellerin
havaya kalkıyor anne. Nasıl
yapıyorsun bunu?

Ha ha ha!
Ben bir şey yapmıyorum oğlum.
Banyo yapıp iyice kurulandıktan
sonra saçımı taradığımda
kendiliğinden oluyor.

Zahmet oldu,
Teşekkür ederim
Peynirciğim.

Rica ederim
Simitçiğim.

Nasıl olduğunu
anlamadım ben bu işin.
İyisi mi yarın okulda
öğretmenime
sorayım.

Fırçalayınca annesinin
saçları elektrikle, ondan oldu.
Önceki öykülerin birinde daha
görmüştük bunu. Neydi o
biliminsanın adı, neydi,
neydi? Ales... Ales...

Alessandro Volta!
Pili bulan biliminsanı.
Aferin Simit,
iyi hatırladın.

Joseph ertesi gün teneffüste öğretmenine önceki gece aklına takılan soruyu sorar.

Elektriklenmeyle ilgili bir şey olsa gerek Joseph,
ama doğrusu bunun nasıl olduğunu ben de
tam bilmiyorum. Kütüphanede elektrikle
ilgili birkaç kitap olacaktı. İstersen
onlara bir göz atalım. Belki
bir ipucu bulabiliriz.

Çok sevinirim
öğretmenim.

Elektrik mi?
Hımm!

Hah! Joseph
Henry'nin hangi konuyla
ilgileneceği belli oldu
Peynirciğim.

Bence de Simitçiğim.
Bilim dünyasında elektrik
üzerine yapılan çalışmaların
arttığı bir dönem bu
zaten.

Joseph Henry okul yaşamı boyunca hem derslerine çalışır hem de ilgisini çeken başka konularda bol bol kitap okur. Okuldan arta kalan zamanlarında bir saat tamircisinde çıraklık yapan Joseph teknik konularda da beceri kazanır. İlerleyen yıllarda, yaşadığı kentte bulunan bir kütüphanede iş bulur. Orada çalışırken bir yandan bilim dünyasını takip eder, bir yandan da bilime ilgi duyan başka insanlarla fikir alışverişinde bulunma olanağı bulur.

Şu makaleyi okumuş muydunuz Bay Henry? İngiliz bir fizikçi demir bir çubuk, teller ve pil kullanarak bir düzenek yapmış. Bu düzenek elektrik gücüyle bazı metal nesnelere kaldırabiliyormuş.

Evet bayım, okudum. Adı William Sturgeon. Geliştirdiği düzenek de elektrikli bir mıknatıs. Ben de konuyu daha iyi anlayabilmek için Bay Sturgeon'un yaptığı deneyi tekrar etmeyi düşünüyordum.

Joseph Henry konuyu iyice araştırdıktan sonra gerekli malzemeleri topladı ve söz konusu düzeneğin üzerinde çalışmaya başladı.

Elektrik akımı telden geçerken bir manyetik alan yaratıyor. Bu manyetik alan da yakınındaki metal nesnelere bazılarını kendine çekiyor...

Bu düzeneği güçlendirebilir miyim acaba?

Elektrikli mıknatıs mı? Buzdolaplarının kapısına yapıştırdığımız mıknatıslar gibi mi?

Hayır Simitçiğim. Onlar elektrikli değil.

Bence yapar. Kaçmaz Joseph Abi'den.

Ha ha ha! Bence de.

Çalışmasında adım adım ilerler. Yaptığı her değişiklikle elektrikli mıknatıs biraz daha güçlendirir.

Teli yalıtınca çubuğun etrafına daha çok tel sarabiliyoruz. Bu da mıknatısın gücünü artırıyor.

Tamam, güçlü bir elektrikli mıknatıs yaptık da, ne işe yarayacak bu Peynir?

Bilmem ki. Okuyup görelim.

Bir de manyetik alan kuvvetini başka bir mekanik düzeneğe hareket ettirmek için kullanabilirsek...

Hımm! Yani?

Hımm! Başka bir mekanik düzeneği hareket ettirmeyi düşündüğüne göre... Sanırım Joseph Abi bir elektrik motoru yapmayı planlıyor Simitçiğim!

Pek çok denemenin ardından Joseph Henry elektriğin gücünü kontrollü bir biçimde mekanik bir düzeneğe aktarmayı başardı.

Tıkır tıkır, tıkır tıkır!

Tıkırıyor tıkırdamaya ama bildiğimiz elektrik motorlarına hiç benzemiyor ki bu!

Haklısın Simitçiğim. Onların geliştirilmesine biraz daha zaman var, ama bu elektrikle çalışan ilk mekanik düzeneğin olduğu için çok önemli.

Bundan sonra elektrik motoruyla çalışan bir alet gördüğümüzde...

Joseph Henry'yi hatırlayacağız.

Joseph Henry, William Sturgeon'un elektrikli mıknatısını nasıl geliştirdiyse ilerleyen yıllarda da başka biliminsanları onun yaptığı ilk elektrik motorunu geliştirdi. Böylece elektrik, hayatı kolaylaştıracak makinelerin geliştirilmesinde yaygın bir biçimde kullanılabilir hale geldi. Elektrik motorları o güne dek buharla çalışan motorların yerini aldı. Bilime ve insanlığa ömrünün sonuna dek başka alanlarda da katkılarda bulunan Joseph Henry, elektrik çağının öncülerinden sayılır.